

Виховний потенціал вищої школи: реалії та можливості

Ковтун Віра Володимирівна – кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри українознавства Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В.Лазаряна

Приєднання України до Болонського процесу знову збудило обговорення питань виховного потенціалу вищої школи, ролі соціально-гуманітарних дисциплін, взаємодії викладача та студента. Практично відійшли в минуле дискусії щодо необхідності виховної роботи. Сьогодні переважна більшість працівників вищої школи відчуває свою відповідальність за підготовку не тільки технічно грамотних, професійно підготовлених, але й громадянсько-зрілих спеціалістів. Прийшло розуміння, що саме вищі навчальні заклади мають сформувати той інтелектуальний потенціал суспільства, який забезпечить незворотній рух до демократії, до усталеного громадянського суспільства.

Становлення незалежної держави, суперечливість соціально-економічних перетворень, неоднозначність демократичних перетворень, з одного боку, а з іншого – інтеграція до загальноєвропейських структур, перехід на європейські програми навчання ставлять багато проблем перед вищою школою взагалі і кожним навчальним закладом зокрема. Все це вимагає глибокого аналізу реального стану навчально-виховної роботи, здобутків вищої школи та проблем, що потребують першочергової уваги. Європейська інтеграція вимагає конструктивної перебудови як навчальних курсів, так і всієї навчально-виховної роботи.

Виховний потенціал вищої школи забезпечується перш за все навчальними курсами соціально-гуманітарного напрямку. Вони сприяють входженню молодої людини в загальнокультурний простір, дають змогу студенту сформувати свою власну світоглядну позицію, розкрити творчий потенціал, навчитися мислити самостійно, розуміти суспільні процеси. Соціально-гуманітарні кафедри допомагають студенту час навчання в університеті перетворити не тільки в період фахового становлення, але й зростання соціальної активності, формування чітких громадянських позицій.

Один із напрямків підвищення виховного потенціалу вищої школи – це вдосконалення методики викладання соціально-гуманітарних дисциплін, відхід від ідеологічних штампів. Переходячи на європейські програми, важливо не перетворити навчальні курси у фрагментарний виклад окремих тем, а через використання нових технологій, нових методів роботи зі студентом зберегти цілісність навчальної дисципліни, її високий виховний потенціал.

Важливою складовою формування інтелектуального потенціалу є формування національної самосвідомості. В сьогоdnішніх умовах інтеграції України у світові та європейські структури, актуально, з нашої точки зору, виховати у студента внутрішню потребу засвоєння і збереження духовних

надбань українського народу, послідовного оволодіння основами національної культури, мови, традицій. Від того якими ми прийдемо в Європу, бідними безбатченками, що не знають і не бажають знати мову свого народу, чи дійсно освіченою нацією з власною гордістю і самоповагою, залежить, яке місце посяде наша держава у світі.

Підтримуючи світову тенденцію щодо суверенітету особистих прав і свобод, досить важливо формуючи ціннісні орієнтації студентів, враховувати індивідуальні особливості, сформовані погляди, моральні підходи, не нав'язувати певні позиції, а закликати до роздумів, прагнення самостійно розібратися в ситуації, сприяти самовихованню молодих людей.

Певний досвід реалізації таких підходів має кафедра українознавства Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту. Звернення до маловідомих сторінок української історії, висвітлення як героїчних, так і трагічних подій минулого, залучення до наукових історичних, генеалогічних, етнографічних досліджень в арсеналі роботи по активізації пізнавальної діяльності студентів університету. Активно залучаються студенти до вивчення історії залізничного транспорту, Придніпровської залізниці, окремих підприємств залізничного транспорту

Формуванню громадянської позиції, самосвідомості, самоповаги, людської гідності сприяє робота Центру національно-громадянського виховання, у структурі якого лабораторія українознавства “Світлиця”, клуби шанувальників української культури, “Поки горить свіча”, “У Світлиці сьогодні гість...”, відео-клуби тощо. Серцевиною всієї роботи стала “Світлиця”, створена у 2000 році. У ній органічно поєдналися образність, символічність, а разом з тим уречевленість нашої історії. Тут відтворено фрагмент української хати з традиційною українською піччю, скринею, божницею, лампадою, мисниками, фотографіями та рушниками. Широко представлена козацька тематика: фрагмент козацького куреня, козацькі хоругви, булави, зброя, ікона Святої Покрови, народна картинка “Козак Мамай”, сюжети козацького життя. Експозиція “Світлиці” не є застиглою, це своєрідна вправа на роздуми. Вона змушує студентів думати, аналізувати, залучатись до генеалогічних, історичних, етнографічних досліджень. Тут проходять заняття з “Історії України”, “Культурології” та інших курсів, що читає кафедра українознавства, проводяться засідання клубів, виставки професійних художників, тематичні виставки “Писанка”, “Рушник”, “Витинанка”, “Шкільне фото”, “Родинне та весільне фото”. Тут студенти та викладачі знайомляться з традиціями проведення вечорниць, колядок, щедрувань шляхом їх інсценізації.

В рамках роботи Центру національно-громадянського виховання, клубу “У Світлиці сьогодні гість...” студенти, викладачі та співробітники зустрічалися з відомими літераторами: Юрієм Андруховичем, Анатолієм Кравченком-Русівим, Віталієм Старченком, акторами Михайлом Мельником, Лідією Кушковою, Миколою Постолакою, істориками Ганною Кирилівною Швидько, Іваном Степановичем Стороженком, Сергієм Івановичем Світленком, Віктором Юхимовичем Пушкіним, цілою плеядою краєзнавців. На базі лабораторії українознавства проведено три засідання обласного краєзнавчого товариства

“Ріднокрай”, два – обласного еколого-туристичного об’єднання “Орлан”, інституту суспільних досліджень, а також презентація книжок, що отримали значний суспільний резонанс: “Діячі Катеринославської Просвіти /1906-10 рр./” Миколи Чабана, “Нехай козириться. Гральні карти в історико-культурологічному аспекті” Григорія Іващенко, “Сім чудес Дніпропетровщини” Ірини Голуб, “Архів Коша Запорозького” Володимира Станіславського та інших видань інституту археографії АН України. У листопаді 2003 року в рамках Тижня скорботи емоційно насичено пройшли міжвузівські студентські читання “Голодомор-33” та фотовиставка “Мамо, я хочу їсти”.

Важливим напрямком формування національного світогляду є залучення студентів до краєзнавчих та родинно-сімейних досліджень, що виконують важливу виховну функцію. Через пізнання історії своєї родини, свого населеного пункту, своєї маленької батьківщини студенти проймаються почуттям єдиної родини. У рамках тижня студентської науки щорічно у квітні проводяться студентські конференції з історії, краєзнавства, культурології та мовознавства. Студенти активно залучаються до вивчення історії своєї родини. З ініціативи Дніпропетровської молодіжної ради при міському голові два роки поспіль на базі “Світлиці” університету проводиться міжвузівська студентська наукова конференція „Дніпропетровщина – моя маленька батьківщина”.

Складні трансформаційні процеси в суспільстві, індивідуалізація особистості, певна криза колективних форм виховання змушують викладачів і співробітників весь час знаходитися у пошуку, вдосконалювати форми роботи зі студентами. Ініціатива і творчий підхід сприяють насиченню традиційних форм роботи новим змістом. Невичерпним джерелом виховання національної самосвідомості є Шевченківська творча спадщина. Щорічно в університеті відзначаються Шевченківські дні. Так, у березні 2004р. з нагоди 190 річниці з дня народження поета проведено Шевченківську декаду, в рамках якої відбулися Шевченківські читання, конкурс на кращого шевченкознавця, засідання кіноклубів з переглядом відеофільмів „Заповіт”, „Мій Шевченко”, „Шевченко – художник”, виставки літератури, присвячені поету. У березні 2005р. проведено місячник. Започаткували його спортсмени університету заходом, присвяченим сходженню студентів та співробітників ДПТУ на пік Шевченка на Сунганському перевалі Кавказу, де на висоті 4200 метрів встановлено бюст Шевченка. У відкритті цього піку в 1939 році та у встановленні бюсту у 1969 році також брали участь діїтвці. На урочистому заході були продемонстровані відеоматеріали різних періодів та відкрито альпіністський тренажер, на якому спортсмени демонстрували свої вміння. Відбулися також традиційні Шевченківські читання, засідання кіноклубів, бесіди, виставка літератури, мовний турнір.

Важливу роль у формуванні особистості належить мовленнєвій культурі. У нашому російськомовному регіоні є досить актуальним питання, як донести красу, пісенність, неповторність української мови, прищепити бажання поглиблювати знання рідної мови. Викладачі кафедри українознавства активно залучають студентів до участі у Міжнародному конкурсі на краще знання української мови ім.П.Яцика, до щорічних університетських олімпіад. У 2005

році наші студенти успішно виступили на Всеукраїнській олімпіаді з української мови.

З метою сприяння утвердженню української мови, вихованню шанобливого ставлення до культури і традицій українського народу у березні 2005 року в університеті проведено мовний турнір. Він проводився як творче змагання студентів, викладачів та співробітників, які мають певний рівень знань з української мови, виявляють знання мовних тонкощів, вміють застосовувати ці знання на практиці. До участі в ньому долучилися 47 студентів, 26 викладачів та співробітників, серед яких два декани, два заступники декана, ряд керівників підрозділів. Переважна частина учасників турніру виявила добрі знання українського фольклору, залізничної термінології, орфографії, стилістики, розкрила образність та багатство української мови, продемонструвала любов до рідного університету, так як складовою частиною конкурсу було написання твору “ДІТ у моєму житті”. Підведення підсумків мовного турніру відбулося на чудовому святі “Мова моя солов’їна”, де ще раз було наголошено, що мова – то найважливіший засіб спілкування між людьми. Тільки завдяки їй все здобуте попередніми поколіннями не гине марно, а служить фундаментом для подальшого розвитку людства. Мова є носієм національної духовності народу: вона акумулює надбання його культури, традицій, історичної пам’яті. Її збереження і розвиток рівнозначні збереженню й розвитку самого народу.

Слушною, на нашу думку, є постановка питання про фінансове забезпечення виховної роботи, про створення умов мотивації викладачів, особливо молодих, щодо проведення позанавчальної виховної роботи. У нашому університеті це досягається перш за все через моральне заохочення: підведення підсумків будь-якого конкурсу, огляду як святкового дійства, підготовку відеофільмів, висвітлення всіх подій у програмі студентського телебачення, газеті „ДІТ сьогодні”, „Придніпровська магістраль”. За підсумками майже кожного заходу виходить наказ ректора про преміювання переможців. У минулому році профспілковий комітет започаткував новий конкурс-огляд „Вибір року” у 8 номінаціях: кращий проект громадського життя, кращий факультет, кращий вчений, краща група, кращий куратор, кращий гуртожиток, краща кімната, кращий спортсмен. До підведення підсумків були залучені спонсори, і урочистий захід „Вибір року” перетворився у святкове дійство, яскраве висвітлення різних граней суспільного життя та навчально-виховної роботи.

Такі заходи стимулюють викладача і студента до участі у громадському житті. Але без вирішення проблеми фінансування виховної роботи, створення стимулів до праці педагогів-ентузіастів, студентів – членів органів студентського самоврядування та активних учасників громадського життя, результативності виховного процесу не досягти.

Висока ефективність навчально-виховного процесу може бути забезпечена тільки через запровадження педагогічної моделі партнерства, перетворення вищих навчальних закладів в справжні храми науки, створення високоморального виховного середовища. Педагоги мають допомогти студенту

час навчання в університеті наповнити змістовною, різноплановою роботою, створити умови для самореалізації, самовиховання кожної молодої людини, що і має сформувати соціально свідому, політично не заангажовану, гармонійно розвинену особистість.

Підняти виховну роботу на рівень нових вимог ми зможемо лише в атмосфері творчої активності, постійного пошуку та вдосконаленні форм і методів роботи. Сформована громадянська позиція, національна гордість і самоповага, поєднані з засвоєними загальнолюдськими цінностями та глибокими професійними знаннями, дадуть змогу нашим спеціалістам, як Україні в цілому, посісти гідне місце в загальноєвропейському домі.